

ISSN 2683-4901 (Online)

НОВОРЕЧЈЕ

Неолошки часопис

Година V Број 8

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
„Алма“
Београд, 2023

Новоречје
Неолошки часопис

Година V, број 8

Издавачи:

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
„Алма“

Уредништво:

Дејан Ајдачић (Гдањски универзитет, Гдањск), главни уредник
Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Слободан Новокмет (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Јована Јовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Ивана Лазивић Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Диана Благодјева (Институт за бугарски језик БАН, Софија)
Андреја Џеле (Филозофски факултет, САЗУ, Љубљана)
Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад)

Електронске адресе:

www.alma.rs/novorecje
<http://rastko.rs/filologija/novorecje>
<http://reci.org.rs/casopis-novorecje.html>

Контакт уредништва:

novorecje@gmail.com

Аутор знака часописа – „Словосова Слова“:

Наташа Матовић

Издавање овог часописа подржало је Министарство
културе Републике Србије

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ

Уводна реч	9–9
------------------	-----

ЧЛАНЦИ

Диана Благоева: <i>Нови деантропонимни съществителни в българския медиен дискурс</i>	13–29
Milica Mihaljević: <i>Hrvatski deantroponimni neologizmi kao terminološki i pravopisni problem</i>	30–39
Ивана Лазич Коњик: <i>Творба речи од презимена и личних имена политичких личности у српском језику (семантички, деривациони и когнитивни аспекти)</i>	40–60
Amela Šehović, Elma Durmišević: <i>Deantroponimni neologizmi kao ključne riječi epohe u bosanskom jeziku</i>	61–75
Ђорђе Оташевић: <i>Нове речи с презименом ‘Путин’ у основи у српском језику</i>	76–104
Весна Николић: <i>Деантропонимне творенице из угла лингвокултурологије</i>	105–115
Слободан Новокмет: <i>Нови деантропоними у српском језику творени помоћу суфикса -(шт)ина</i>	116–124
Вања Миљковић: <i>Лексичка деантропонимизација у савременом српском сленгу и семантичка природа антропонима</i>	125–143
Бојана Томић: <i>О епонимима насталим од женских имена</i>	144–158
Милица Божић Синчук: <i>О употреби лексеме владика у савременом српском језику (случај антропонимизације)</i>	159–168
Данко М. Шипка: <i>Глобално језичко акушерство: изабрани примјери рађања нових ријечи</i>	169–180
Лазар Бошковић: <i>Српски језик и дигитална технологија: пракса, проблеми, заблуде, решења и препоруке</i>	181–201

ГРАЂА

- Ђорђе Оташевић: *Грађа за речник нових речи (8)*.....205–220
Ђорђе Оташевић: *Речник деантропонимних неологизама (5)*221–224

БИБЛИОГРАФИЈЕ

- Ђорђе Оташевић: *Библиографија радова на словенским језицима и енглеском о неологизмима везаним за актуелну пандемију : избор (5)*227–230

УДК 811.163.41'373.231/.232.1.43:81'373.611:[32-051
811.163.41'373.231/.232.1.43:32-051:[165.194

*Ивана Лазих Коњик**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

ТВОРБА РЕЧИ ОД ПРЕЗИМЕНА И ЛИЧНИХ ИМЕНА ПОЛИТИЧКИХ ЛИЧНОСТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (ДЕРИВАЦИОНИ, СЕМАНТИЧКИ И КОГНИТИВНИ АСПЕКТИ)**

Новоречје, 2023, бр. 8.

У раду се са семантичко-деривационог аспекта анализирају речи добијене од личних имена и презимена политичких личности у српском језику, указује се на њихове творбене одн. значењске типове и на когнитивно-прагматичку мотивисаност настанка.

Кључне речи: деантропоним, неологизам, творба речи, лична имена и презимена, српски језик.

1. Увод

У раду се разматрају творбене и семантичке карактеристике речи добијених према личним именима и презименима историјских личности које су имале значајну улогу у друштвеном, идеолошком и политичком животу своје средине с циљем да се уочи одређена регуларност и системност у наведеном типу лексике. Подаци о деантропонимима од презимена и личних имена политичара биће представљени на основу грађе речника савременог српског језика, РСАНУ (од А до О) и РМС (од О до Ш), који одражавају развој у овом сегменту лексике српског језика у протеклом двестогодишњем периоду, до 60-тих и 70-тих година прошлог века, у поређењу са

* ORCID 0000-0003-0840-0140; ivana.konjik@gmail.com

** Рад је финансиран према уговору бр. 451-03-47/2023-01/200174 који је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије закључило са Институтом за српски језик САНУ.

(нај)новијим подацима за последњих тридесетак година који су добијени на основу рукописне листе од преко 1500 деантропонимних неологизама које је Ђ. Оташевић забележио из различитих извора на интернету, материјала *Глосара новијих речи* (Оташевић 2022) и *Речника деантропонимних неологизама 1–4* (Оташевић 2021/2022).¹ На тај начин ће се у раду, поред творбених и семантичких карактеристика овог типа лексике, показати и промене и континуитет у развоју овог периферног лексичког слоја савременог српског језика који обухвата политичке деантропонимне лексеме. На основу развијености деривационих гнезда указаће се на политичка имена која су (била) у центру пажње јавности на овим просторима остаљајући значајан траг у српском језику и култури као кључне речи епохе.²

Стварање (нових) речи од антропонима није нова појава,³ али је у литератури запажено да се овај слој лексике нарочито богати у најновијем периоду развоја српског језика, од 90-тих година прошлога века, услед наглих промена и догађања у области друштва, језика и културе (Ристић 2012: 73; Оташевић 2020: 10). Ђ. Оташевић наводи статистичке податке који показују да су у периоду до 90-тих година 20. века (од 1984. до 1989. у којем је прикупљао нове речи), деантропонимни неологизми били ретки (свега 47 нових и незабележених деантропонимних лексема у чијој основи се налазе имена 26 особа, од тога 5 политичара),⁴ док је број нових и незабележених деантропонима након 90-тих година 20. века значајно увећан,

¹ Колеги др Ђорђу Оташевићу овом приликом изражавам своју захвалност за рукописне и др. материјале које ми је несебично уступио.

² За речи које у датом историјском тренутку заокупљају пажњу најшире јавности, а на језичком плану одсликавају друштвену стварност у виду високог степена лексичке продуктивности, учесталости употребе, развијене семантичке и творбене деривације и сл., у употреби је назив који је увела Т. В. Шмелева, *кључне речи епохе*, који је прихваћен у бројним истраживањима у изворном или модификованом облику (Шмелева 1993: 33; исп. и Оташевић 2020).

³ У лингвистици је поменути процес познат под називом апелативизација (као и деонимизација и епонимизација), што подразумева поступак поопштавања властитих именица тј. њиховог претварања у заједничке или путем метонимизације одн. метафоризације, тзв. примарна апелативизација, нпр. Тесла > тесла (јединица за магнетну индукцију), Бранковић > бранковић (издајник), или путем афиксалне деривације, тзв. секундарна апелативизација, нпр. Вук > вуковац, Пожега > пожегача итд. (више о овоме в. у Пипер 2010, Мојсиловић 2011, о терминолошком и појмовном разграничењу описаних појава в. у раду В. Миљковића *Лексичка деантропонимизација у савременом српском сленгу и семантичка природа антропонима*, у овом часопису).

⁴ То су имена следећих политичара: Јосип Броз Тито (*брозист/а/*, *брозистички*, *-а*, *-о*, *бронозсталгичар*, *бронозсталгичарски*, *-а*, *-о*, *посттитовски*, *-а*, *-о*, *титоизам*, *титоист/а/*, *титоистички*, *-а*, *-о*, *титоистички* прил.), Михаил Горбачов (*горбачовљевски*, *-а*, *-о*, *горбиманија*), Шарл де Гол (*деголизам*, *деголист*, *деголистички*, *-а*, *-о*), Роналд Реган (*регановац*, *реганизам*), Сандин Аугусто Сесар (*сандинист*, *сандинистички*, *-а*, *-о*, *сандинисткиња*).

на шта указује већ и парцијални списак деантропонима које он наводи, добијених према 10 најпродуктивнијих основа, који обухвата чак 415 лексема. Од 10 најпродуктивнијих основа, девет основа су имена политичара, док је једна основа име спортисте (Оташевић, у припреми).⁵

У литератури је такође констатовано да су политичке промене у друштву, које су у последњим деценијама веома динамичне и интензивне, један од главних узрочника промена у лексичком систему. Према истраживању Д. Шипке (2003), нове речи генерисане политичким факторима представљају другу по бројности групу у корпусу нових речи у српском, хрватском и бошњачком језику из деведесетих година прошлог века са уделом од 7,5% у укупном прикупљеном корпусу нових речи, одмах иза најбројније групе која је повезана са рачунарским технологијама (16,1%). Међу њима је и више десетина лексема добијених од властитих имена политичара. Шипка у наведеном истраживању запажа да друштвено-политичке промене не генеришу само нове речи које су релевантне за текућа збивња, иако то свакако јесте најчешће случај, него и „речи којима се говори о прошлости”, што потврђује примерима деантропонимних неологизама који су се појавили у посткомунистичком периоду творбом од презимена или надимка бившег југословенског председника Јосипа Броза Тита (Шипка 2003: 106). С. Ристић у својим истраживањима такође учава да су нове речи од властитих именица на почетку 21. века у порасту и да се по броју издвајају речи изведене од имена земаља и народа и од презимена и личних имена познатих личности из различитих области културе, уметности и политике (в. Ристић 2012: 65–74).

2. МАТЕРИЈАЛ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ

За потребе овог истраживања ексцерпирани смо политичке деантропониме из РСАНУ и РСМ који чине прву групу података у нашој анализи – укупно 112 ексцерпираних лексема са политичким именима у основи међу којима највише има именица, укупно 72, затим придева, 36, три прилога и један глагол. Другу групу чине нови политички деантропоними прикупљени на основу рукописне листе Ђ. Оташевића, допуњени примерима из *Глосара новијих речи* и *Речника деантропонимних неологизама* Ђ. Оташевића. Друга група података је упадљиво бројнија, садржи укупно 444 јединице. Највише има именица (286), следе придеви (109), прилози (43) и свега шест глагола (са напоменом да су међу именицама забележене чети-

⁵ То су имена следећих политичара (у загради се наводи број забележених деантропонима): Александар Вучић (71), Владимир Путин (70), Слободан Милошевић (61), Доналд Трамп (60), Мило Ђукановић (40), Војислав Шешел (28), Драган Ђилас (27), Зоран Ђинђић (18) и Џорџ Вокер Буш (14) и једног спортисте: Новак Ђоковић (26).

ри глаголске именице, што незнатно увећава потенцијал глаголских лексема).

Статистички подаци показују да су у обе групе најбројније именице, затим придеви, док су остале врсте речи забележене у незнатном броју или уопште нису забележене, изузев прилога у другој групи чији је број значајно увећан у односу на број прилога забележених у првој групи (43 прилога у другој према три забележена прилога у првој групи).

3. АНАЛИЗА ПОДАТАКА

Деривациони и семантички аспекти

Именице

У анализи наведеног материјала поћи ћемо од именица. Представићемо бројчане податке о продуктивности уочених творбених типова за обе групе како бисмо њиховим упоређивањем дошли до одговарајућих закључака о претпостављеним очекиваним променама у развоју овог слоја лексике у српском језику. Паралелно ћемо указивати на њихове семантичке одлике.

Најпре ћемо представити именице добијене примарном апелативизацијом која се реализује без морфолошких промена, деловањем језичког механизма метонимије или метафоре. У првој групи података, 10 именица је добијено поступком примарне апелативизације – три примера метафоризацијом: *бранковић* ‘издајица, невера’, *квислинг* ‘помагач окупатора, издајник домовине’ и *обилић* ‘јунак, херој’, а седам примера процесом метонимизације: *гвелф* ‘присталица Гвелфа и папе у средњовековној Италији’, *тупамарос* ‘припадник илегалне организације градске гериле у Јужној Америци’, *наполеон*, *наполеондор* и *напалион* ‘француски златни новац’, *меџедија* ‘турски новац, првобитно сребрни (кован у доба султана Абдул-Мецида), а касније и златни’ и *марија тереза* ‘златник, цванцик који је кован за време владавине аустроугарске царице Марије Терезије’. У другој групи података није забележен ниједан пример добијен поступком примарне апелативизације (в. табелу 1).

Табела 1. Политички деантропони добијени примарном апелативизацијом

I група: 10 (13,9%)	метафоризацијом: <i>бранковић</i> , <i>квислинг</i> , <i>обилић</i> метонимизацијом: <i>гвелф</i> , <i>тупамарос</i> , <i>наполеон</i> , <i>наполеондор</i> , <i>напалион</i> , <i>меџедија</i> , <i>марија тереза</i>
II група: /	

Примери показују да је значење политичких деантропонима насталих метафоризацијом условљено ванјезичким, конотативним компонентама имена у основи. Деантропоними *бранковић* и *обилић* одражавају народну традицију и наивно сазнање носилаца српског језика засновано на преплитању историјских чињеница са народним предањем према којима је српски историјски властелин Вук Бранковић издао цара Лазара на Косову, док је Милош Обилић убио цара Мурата у истом боју. Деантропоним *квислинг* чува представу о норвешком мајору Квислингу, кога су у II светском рату немачки окупатори именовали за председника марионетске владе у Норвешкој, али је творбена мотивисаност овог деантропонима за савремене носиоце српског језика непрозирна.

Малобројни примери политичких деантропонима насталих метонимизацијом не пружају довољно могућности за извођење општијих закључака о типовима семантичких модификација полазног имена и евентуалним регуларним појавама у развоју значења условљеног овим процесом. Примери забележени у нашем материјалу показују да је у метонимијски изведеним значењима од имена владара постојала тенденција именовања кованог новца према имену владара за време чије владавине је новац кован: *наполеон* ‘... новац ... кован за време цара Наполеона I и Наполеона III’; *меџидија* ‘... новац ... кован у доба султана Абдул-Меџида’; *марија тереза* ‘златник, цванцик који је кован за време владавине аустроугарске царице Марије Терезије’.⁶ Остали малобројни деантропоними настали метонимијским извођењем значења, као што су *гвелф* и *тупамарос*, имају значење ‘присталица, следбеник неке политичке личности, учења организације и сл.’, које се уобичајено добија у деривацији суфиксом *-ац* од имена или презимена политичара у основи, што потврђује и конкурентни облик именице *гвелф* – *гвелфац* са истим значењем, у нашем материјалу.

У односу на број забележених примера политичких деантропонима добијених поступком примарне апелативизације у нашем материјалу, много је већи број примера који су настали поступком секундарне апелативизације, која подразумева активирање постојећих творбених модела у процесу добијања нових лексема од личних имена (у првој групи 62 лексеме, у другој 286). Упоредна анализа примера у обе групе показује присуство истих творбених типова заједничких за обе посматране групе, али и низ нових творбених типова који нису запажени у првој групи примера, већ се јављају само у творби политичких деантропонима забележених у другој

⁶ Могао би се навести и пример *мараведи* ‘стари шпански и португалски ситан бакарни новац, назван по златном новцу који је кован у Шпанији за време династије Алморавида’ (РСАНУ), који је највероватније настао апелативизацијом презимена Алморавида према изговору у српском језику и уз одговарајућа прилагођавања (редуковање).

групи примера. Навешћемо најпре творбене типове који су заједнички за обе групе, који показују регуларност у образовању деантропонима од презимена и имена политичких личности у српском језику.

Суфикси

У обе групе политичких деантропонима најпродуктивнији творбени тип је извођење суфиксом **-ац** од имена или презимена политичке личности у основи, односно бројним варијантама овог суфикса (сложеним суфиксима *-инац*, *-иновац*, *-овац*, *-(ј)евац*, *-анац*, *-ијанац*). У првој групи регистровано је укупно 29 лексема изведених овим суфиксима (40,6%): *бонапартинац*, *бонапартовац*, *вучићевац*, *гарибалдијанац*, *гарибалдијевац*, *гарибалдинац*, *гарибалдовац*, *гвелфац*, *дражинац*, *дражиновац*, *карађорђевац*, *карађорђевићевац*, *карађорђијевац*, *квислинговац*, *кошутовац*, *марковићевац*, *мачековац*, *милановац*, *милетићевац*, *мусолинијевац*, *наполеоновац*, *недићевац*, *обреновићевац*, *пашићевац*, *пижоновац*, *радићевац*, *старчевићанац*, *франковац*, *хитлеровац*; у другој групи 27 (9,4%): *бушовац*, *берлуксонијевац*, *брозинац*, *брозавац*, *брозоморац*, *вукадиновићевац*, *дацићевац*, *вучићевац*, *вучићијанац*, *драшковићевац*, *ђиласовац*, *ђинђићевац*, *вучелићевац*, *милошевићевац*, *слобинац*, *слобовац*, *путинац*, *путинијанац*, *путиновац*, *трампијанац*, *шешелјевац*, *чедићевац*, *миловац*, *Милогорац*, *алијевац*, *шорошевац*, *титовац*.

Све забележене именице у обе групе, осим именица *квислинговац* и *брозоморац*, имају исто категоријално значење ‘присталица, следбеник личности означене мотивном именицом, њене политике, покрета, идеологије, програма и сл.’. Именица *квислинговац* је дублетна форма именице *квислинг* са значењем ‘помагач окупатора, издајник домовине’, док је именица *брозоморац*, која је изведена суфиксом *-ац* од деантропонима *брозомора*, оказионализам са значењем ‘особа заражена брозомором’, експресивно је маркирана са негативном конотацијом и добар је пример индивидуалне креативности у поигравању творбеним потенцијалима српског језика.⁷ Продуктивност суфикса *-ац* и његових варијанти у извођењу именица с људском референцијом са наведеним значењем у српском језику, међу којима и именица изведених од политичких имена, констатована је у литератури (в. Николић 1999; Клајн 2003: 55–56). Наглашено је да сам суфикс *-ац* није продуктиван, али је продуктиван модел који се изводи преко

⁷ Лексема *брозомора* је сложеница настала по узору на *грозомора*. Оказионалног је карактера, а употребио ју је митрополит Амфилохије у своме обраћању са значењем болести која „убија Бога у људима“, доводи до отуђивања од вере и ствара атеисте. Образована је према презимену југословенског комунистичког револуционара и доживотног председника СФРЈ Јосипа Броза (в. n4s.net/amfilohije-otrovne-bolesti-koje-suharale-ovim-prostorima-su-poturcenjastvo-brozomora/).

присвојног придева личног имена одн. презимена суфиксом *-ац* којим настају сложене варијанте овог суфикса: *-анац*, *-инац*, *-ијанац*, *-овац*/*-(ј)евац* и непродуктивна варијанта суфикса *-иновац* која је настала редупликацијом посесивног суфикса *-ин* + *-ов* + *-ац* у примеру *дражиновац* (Николић 1999: 25–27). Суфикс *-ац* у споју са именом у основи поред денотативних актуализује конотативне компоненте његовог значења, па у зависности од личности чије се име налази у основи, односно доживљаја и вредновања њеног политичког деловања, деантропоним добија позитивно или негативно значење.⁸

Други по продуктивности у обе групе је суфикс страног порекла *-изам*, за који Клајн констатује да је то веома продуктиван суфикс, чест у извођењу именица од властитих имена и презимена са значењем политичког уређења (стр. 231–233), одн. политичког учења, покрета, идеологије, схватања неког политичког вође и његових присталица. Ређе се јавља у моделу који се изводи преко присвојног придева личног имена одн. презимена. У првој групи забележено је 13 именица изведених суфиксом *-изам* са наведеним значењем (18,1%): *бонапартизам*, *гарибалдинизам*, *драконизам*, *карађорђеизам*, *лењинизам*, *макијавелизам*, *милеранизам*, *мусолинизам*, *наполеонизам*, *османизам*, *фуријеризам*, *хитлеризам*, *шовинизам*. У другој групи 22 именице (7,7%): *бушизам*, *берлусконизам*, *брозизам*, *дацићизам*, *вулинизам*, *вучићизам*, *драшковићизам*, *ђинђићизам*, *ђинђићеизам*, *вучелићизам*, *коштуничизам*, *милошевићеизам*, *милошевићизам*, *слобизам*, *путинизам*, *трампизам*, *шешељизам*, *шешељоидизам*, *ђукановићеизам*, *милоизам*, *титоизам*, *ђиласизам*.

Није редак случај да се значење новонасталог деантропонима метафорички уопштава и шири актуализацијом конотативних компонената имена у основи, по правилу са негативним значењем, као што показују примери из прве групе лексема: *бонапартизам* ‘1. ист. покрет и идеологија присталица династије Бонапарта у Француској. 2. политички покрет коме је циљ ликвидација револуције помоћу диктатуре неког популарног, обично војног лица’; *драконизам* ‘... драконско поступање, претерана строгост, неумољивост, суровост’; *макијавелизам* ‘... политичко учење, начело по коме су за стварање јаке државне власти допуштена најбезобзирнија средства; остварење циљева без обзира на средства; принцип: циљ

⁸ Конотативни елементи значења се у речничкој дефиницији обично показују у њеном описном делу којим се појашњава основно значење, на пример: *вучићевац* ‘... присталица Томе Вучића Перишића, који се борио против апсолутизма кнеза Милоша’ или *мачековац* ‘... присталица Хрватске сељачке странке (ХСС) и Владимира Мачека, њеног председника, који је у предратној Југославији био вођа опозиције, а касније потпредседник реакционарне профашистичке владе и противник народноослободилачког покрета’.

оправдава средство’; шовинизам ‘... реакционаран облик национализма који, приписујући вишу вредност својој нацији и потцењујући друге, тежи искоришћавању и поробљавању других нација и распиривању националне мржње (назван по имену поклоника Наполеонове освајачке политике француског војника Шовена)’.

У регуларне деривате спадају и именице изведене суфиксом **-ист(a)** који је, као и претходни суфикс **-изам**, такође страног порекла, веома продуктиван и претежно се комбинује са страним основама, мада новији материјал показује да у том погледу више нема дистрибутивних ограничења. У првој групи забележено је шест лексема изведених овим суфиксом (8,3%): *бонапартист(a)*, *јозефинист(a)*, *лењинист(a)*, *макијавелист(a)*, *наполеонист(a)*, *шовинист(a)*; у другој групи 11 (3,9%): *бушиста*, *брози-ста*, *вулиниста*, *вучићист(a)*, *милошевићиста*, *слобиста*, *трампист(a)*, *шешелџиста*, *чединисти*, *путинист(a)*, *титоист(a)*. М. Стевановић и И. Клајн констатују да деривати изведени суфиксом **-ист(a)** уобичајено развијају категоријално значење ‘присталица одн. следбеник неког политичког учења, покрета и сл.’ (Стевановић 1964: 535, према Клајн 2003: 243), што потврђују сви примери забележени у нашем материјалу.

Остали творбени модели потврђени су мањим бројем примера. Издвајају се регуларни деривати изведени суфиксом **-ство/-штво** од имена одн. презимена политичке личности у основи, а ређе у моделу који се изводи преко присвојног придева имена или презимена. Имају уобичајено значење за овај суфикс ‘политичко опредељење’ (Клајн 2003: 186), са по три забележена примера. У првој групи то су лексеме: *квислиништво*, *наполеонство*, *обреновићевство*, у другој: *вучићевство*, *милошевићевство*, *милогорство*. Регуларне именице изведене суфиксом **-штина** одн. сложеним суфиксима **-овштина** и **-евштина** са значењем ‘политичка идеологија или покрет’, које по правилу имају негативно пејоративно значење карактеристично за овај суфикс (Клајн 2003: 210–211), мада негативна конотација такође потиче и од конотативних особина имена у основи. У првој групи то су: *дражиновиштина* и *недићевштина*, у другој: *брововштина*, *ђиласовиштина*, *ђинђићевштина*, *слобовиштина*, *слободаништина*, *шешелџевштина*, *милогорштина*. Регуларне именице изведене суфиксом **-ка** са различитим предметним значењима. У првој групи: *костадинка* ‘новац ... кован за време цара Константина Великог’, *титовка* ‘партизанска војничка капа’, у другој: *бушовка* ‘модел ципела’, *вулиновка* ‘модел парауниформе’, *вучићевка* ‘фризура’, *путинка* ‘алкохолно пиће’, *путиновка* ‘алкохолно пиће’, *трамповка* ‘фризура’. Именице изведене суфиксом **-ин** са значењем ‘присталица, следбеник ...’: *гарибалдин*, а као конкурентна форма јавља се твореница *гарибалдинац*, и са предметним значењем ‘минерал’ назван по кнезу Милошу Обреновићу: *милошин*. Именице са суфиксом турског по-

Новоречје 8

рекла *-лук* које обично значе карактерну особину или начин понашања (Клајн 2003: 153) и имају експресивну вредност: *драконлук* ‘драконска мера, претерано строг поступак’ и *броволук*. У новијем периоду развоја, регуларно се стварају фемининативи. У првој групи забележен је само један пример: *шовинисткиња*, док је у другој групи регистровано 17 фемининатива: *дачићевка*, *вулиновка*, *вучићевка*, *ђиласовка*, *ђинђићевка*, *милошевићевка*, *слобисткиња*, *путинка*, *путиновка*, *трамповка*, *шешељевка*, *шешељка*, и др.

У обе групе регистровани су појединачни случајеви извођења који не припадају продуктивним творбеним типовима. У првој групи *карађорђуша* ‘пушка’, *Османлије* ‘назив за Турке од 14. до почетка 20. века’; у другој групи: *вучићијација*, *путинаш* (в. табелу 2).

Табела 2. Творбени модели

творбени модел	I (62)	II (286)
-ац (-инац, -иновац, -овац, -(j)евац, -анац, -ијанац)	29 (40,6%)	27 (9,4%)
-изам	13 (18,1%)	22 (7,7%)
-ист(а)	6 (8,3%)	11 (3,9%)
-ство/-штво	3 (4,2%)	3 (1,1%)
-штина	2 (2,8%)	7 (2,5%)
-ка	2 (2,8%)	6 (2,1%)
-лук	1 (1,4%)	1 (0,4%)
-ин	2 (2,8%)	–
фемининативи	1 (1,4%)	17 (5,9%)
појединачни примери	2 (4,2%)	2 (0,7%)
-изација	–	12 (4,2%)
-љуб/-љубац	–	10 (3,5%)
-мрзац/-мрзитель	–	9 (3,2%)
-ијада	–	9 (3,2%)
-оид	–	9 (3,2%)
-фил	–	8 (2,8%)
-кратија	–	7 (2,5%)
-фобија	–	7 (2,5%)
-љубље	–	6 (2,1%)
-филија	–	5 (1,7%)
-фоб	–	5 (1,7%)
-итис	–	4 (1,4%)

-ње	–	4 (1,4%)
-логија	–	3 (1%)
-ман	–	3 (1%)
-манија	–	3 (1%)
-чић/-че	–	4 (1,4%)
анти-	–	28 (9,8%)
де-	–	7 (2,5%)
пост-	–	4 (1,4%)
про-	–	4 (1,4%)
не-		1 (0,4%)
сложенице	1 (1,4%)	25 (8,7%)
сливенице и сл.	–	13 (4,5%)

Нови суфикси и суфиксоиди

У другој групи деантропонима јавља се низ домаћих и страних суфикса и суфиксоида који нису регистровани у првој групи примера. Навешћемо их у даљем излагању заједно са примерима деантропонима у којима се јављају.

Најчесталији је суфикс **-изација** који се сматра дериватом суфикса **-ација** (исп. Ћорић 2008: 112–116), за који Клајн каже да је један од најпродуктивнијих страних суфикса за грађење именица уопште.⁹ У нашем материјалу регистровано је следећих 12 именица изведених суфиксом **-изација**, додавањем на домаће или страно лично име/презиме политичара или у мањем броју, преко придева: *бајденизација*, *вулинизација*, *вучићизација*, *вучићевизација*, *дацићизација*, *ђиласизација*, *милошевићевизација*, *милошевићизација*, *путинизација*, *титоизација*, *трампизација*, *шешелџизација*. Сви наведени примери имају типично значење за овај суфикс које наводи Б. Ћорић ‘опскрбљавање оним, добијање онога што је означено осовинском речи’ (Ћорић 2008: 115). У споју са основама властитих имена политичара овај суфикс ‘актуелизује конотативне компоненте имена у основи, и то углавном оне са негативним значењем’ (Ристић 2012: 67).

Продуктивни су суфикси **-ијада** (9) и **-оид** (9), такође страног порекла. Суфикс грчког порекла **-ијада** нарочито је продуктиван у творби нових речи, што је запазио Б. Ћорић наводећи бројне примере неологизама са овим суфиксом (Ћорић 2008: 57–61). Списку се као нова група деривата могу прикључити деантропонимни неологизми из нашег материјала, који-

⁹ О овом творбеном типу и бројним речничким потврдама осим код Клајна (2003: 250–251), исп. и Ћорић (2008: 111–115), а у новим речима од властитих именица в. Ристић (2012: 66–67).

ма је у основи име одн. презиме политичара, са значењем приредбе забавног карактера, асоцијативно повезаним са именицом *циркусијада*: *бајденијада*, *вулинијада*, *вучићијада*, *дачићијада*, *ђиласијада*, *ђинђијада*, *слобијада*, *путинијада*, *трампијада*.

Суфиксоид **-оид** (9) је релативно нов у српском језику. Продуктиван је у стварању деантропонимних неологизама са значењем ‘особа која по својим особинама наликује на особу чије је име у основи’, у нашем случају на политичара, са израженом негативном конотацијом пејоративне тоналности:¹⁰ *вулиноид*, *вучићоид*, *ђиласоид*, *милоид*, *милошевићоид*, *путиноид*, *слобоид*, *трампоид*, *шешелоид*. На појачану продуктивност овог суфикса у домену политичких деантропонимних неологизама указују и примери придева изведених суфиксом *-оидан* којих је у нашем материјалу забележено укупно шест: *вучићоидни*, *ђиласоидни*, *путиноидни*, *милоидни*, *љотићоидан*, *титоидан*.

Поред наведених суфикса, забележани примери показују да су у творби политичких деантропонима продуктивни суфиксоиди страног порекла *-фил*, *-филија*, *-фоб*, *-фобија* и *-кратија*, чија је продуктивност у најновијем периоду развоја српског језика иначе појачана (исп. Ристић 2012: 13). Страним суфиксоидима **-фил** (8) и **-фоб** (5): *бајденофил*, *вучићофил*, *ђинђићофил*, *милофил*, *путинофил*, *слобофил*, *трампофил*, *шешелофил*, *вучићофоб*, *слобофоб*, *путинофоб*, *трампофоб*, *шешелофоб*, конкуришу домаћи суфиксоиди односно везане основе: **-љуб** и **-љубац** (10) и **-мрзац** и **-мрзитель** (9): *вучићољуб*, *вучићољубац*, *Ђинђићољубац*, *милољуб*, *милољубац*, *слобољуб*, *слобољубац*, *путинољуб*, *путинољубац*, *трампољубац*, *вучићомрзац*, *ђинђићомрзац*, *слобомрзитель*, *слобомрзитель*, *путиномрзац*, *трампомрзац*, *шешелмрзац*, *миломрзац*, *путиномрзац*, а суфиксоиду **-филија** (5): *вучићофилија*, *милофилија*, *путинофилија*, *слобофилија*, *трампофилија*, домаћи суфиксоид **-љубље** (6): *вучићољубље*, *слобољубље*, *путинољубље*, *трампољубље*, *шешелољубље*, *милољубље*. Продуктивност наведених творбених типова појачана је процесима хибридизације, што илуструју наведени примери. Све наведене лексеме представљају експресивна средства са негативном конотацијом којима се указује на патолошки карактер означене појаве, па чак и у случајевима када се ради о суфиксима за које је типично позитивно значење поштовања или обожавања, као што су суфиски *-фил*, *-филија*, *-љуб*, *-љубац*. Изражено негативно значење имају и примери са суфиксоидима **-фобија** (7), са значењем мржње, презирања, у нашем случају почитичара чије је име у основи: *вучићофобија*, *ђиласофобија*, *милофобија*, *слобофобија*, *путинофобија*, *трампофобија*, *шеше-*

¹⁰ О историјату појаве и регистравању овог творбеног типа у домаћим речницима и литератури в. Драгићевић 2018 (2020).

љофобија и са суфиксоидима **-манија** (3) и **-ман** (3), са значењем настране, претеране склоности, страсти према политичару чије је име у основи: *вучићоманија, путиноманија, трампоманија; вучићоман, путиноман, трампоман*. Суфикс **-кратија** (7) забележен је у политичким деантропонимима који имају значење неограничене владавине политичара чије је име у основи: *вучићократија*,¹¹ *милократија, милошевићократија, партитократија, путинократија, слобократија, трампократија*.

У мањем броју забележених примера регистровани су суфиксоиди **-итис** (4) и **логија** (3) као околионалне творевине са хуморним ефектом који проистиче из несклада споја значења основе (имена политичара) и њихове основне функције: суфикс **-итис** карактеристичан је за медицинску терминологију за извођење назива болести, док се суфиксоид **-логија** који је грчког порекла уобичајено јавља у лекемама које означавају одређену науку или учење о ономе што значи први део речи: *вучићитис, ћиласитис, путинитис, трампитис, вучићологија, путинологија, трампологија*.

У другој групи политичких деантропонима забележене су и четири глаголске именице: *вучићевање, путиновање, дачићевање, ћиласовање*, од којих последње две са непотврђеним глаголским основама, али творене по продуктивном типу творбе, и четири деминутива: *брововчић, путинчић, путинче, шешелче*.

Префикси и префиксоиди

У старијем језичком материјалу у творби политичких деантропонима нису запажени префикси и префиксоиди, док су у новијем језичком материјалу забележени следећи префиски и префиксоиди у стварању префиксалних и префиксоидалних твореница и у комбинованом начину творбе (префиксално-суфиксалне или префиксације и композиције): префикс **анти-** (28) са великим бројем потврда, иначе веома продуктиван у новијем развоју српског језика, јер се везује и за домаће и за стране основе (исп. Ристић 2012: 10–11), са основним значењем супротстављености: *антибушизам, антибушиста, антибушовац, антивулиновац, антивучићевац, антивучићевка, антивучићевство, антивучићизам, антићинћићевац, антимилошевићевац, антимилошевићевизам, антимилошевићевство, антимилошевићизам, антимилошевићиста, анτισлобизам, анτισлобист(а)*,

¹¹ Ради илустрације значења овог типа именица, наводимо један пример са интернета за именицу *вучићократија*: *Мисли које он мисли и свима нама свакодневно саопштава прешле су све границе здравог разума, пристојности и поштовања сваког нормалног човека у Републици Србији која је по свом политичком систему дефинисана као Вучићократија. Он је законодавна, извршна и судска хоботница која жели да буде присутна свуда.* (Шумадинац, Слово о Вучићу, доступно на <https://www.pogledi.rs/>).

*антипутинизам, антипутинист(а), антипутиновац, антипутиновка, антирампизам, антирампист(а), антирамповац, антирамповка, антиђукановићевац, антимилогорац, антититоизам, антититоист; префикси **де-** (7), **пост-** (4) и **про-** (4), који такође имају увећану продуктивност у најновијем развоју српског језика услед појачаног процеса хибридације (исп. Ристић 2012: 156): *деберлусконизација, девучићизација, демилошевићизација, депутинизација, детадићизација, детрампизација, детитоизација; постђинђићевство, постпутинизам, пострампизам, посттитоизам; промилошевићевац, пропутиновац, протрампизам, протрамповац; и појединачан случај са домаћим префиксом **не-** који има значење негације: *невучићевац.***

Композиција

У нашој првој групи података забележена је само једна сложеница са значењем назива града: *Титоград*, док је у другој групи овим процесом настао значајан број политичких деантропонима, као и процесима сливања и другим видовима игри у ковању речи које нису биле карактеристичне за ранији период развоја српског језика. Већи број тавих лексема припада оказионализмима и индивидуализмима који се реализују на периферији лексичког система, али су значајне јер показују креативне могућности и творбени потенцијал српског језика: са значењем град или држава (15): *Вучићград, Вучићево, Вучићстан, Вучићстан, Вучићланд, Вучићленд, Вучићистан држава, Вучићијана област, вучићојебина, Ђиластаун, Ђиласленд, шешељистан, Милогора, Милоландија, Милоленд; остале сложенице чије је значење предвидиво на основу њихових саставних делова (10): *броносталгичар, слобобранитељ, вучићомер, вучићопоклонство, супервучић, суперпутин, ђиласопатија, младомилошевићевац, Слобославија, титославија; сливенице и др. игре речи (13): *вучићоза, Ђикиликс, Ђитлер, слоботомија, путинофаг, Путлер, шешељија, шешељуга, алијић, реалтитоист, титолеску, титофилистичар, брозотиранида.***

Придеви

У творби придева, већина деривата у првој групи података изведена је суфиксима **-ски/-чки** и **-овски/-евски** одн. њиховим сложеним варијантама **-(ј)ански, -ински** од политичког имена одн. презимена или преко одговарајућег политичког деантропонима, а по један пример сродним суфиксима **-ички** (*драконички*) и **-истич(а)н** (*бонапартистични*): *бакуњински, бакуњиновски, гарибалдински, гарибалдовски, гвелфски, дражиновски, драконски, јозефинистички, јозефински, карађорђевићевски, карађорђеВСКИ, квислинговски, лењински, мазарински, милетићевски, наполеоновски,*

наполеонски, недићевски, обилићевски, обилићи, обреновићевски, обреновићански, обреновићски, османлијски, османски, радићевски, старчевићански, францјозефовски, хитлеровски, бонапартистички, квислиншки, лењинистички, шовинистички. У литератури је запажено да ови придеви реализују квалитативно значење које је условљено прагматичким и конотативним семантичким компонентама имена у основи, због чега сваки дериват има специфично значење (Ристић 2012: 69; исп. Стевовић 1950: 63, према Клајн 2003: 307; Николић 1999: 25–26, 28–29, Оташевић 2008: 31–33), што показују и поједине дефиниције у речницима (у РСАНУ: *бакуњински* ‘анархистички’, *драконски* ‘који се одликује великом строгошћу, неумољив, окрутан’, *мазарински* ‘заобилазан, увијен, околишни’ и др.). Бројност примера изведених суфиксима *-ски/-чки* (*-овски/-евски* и њиховим варијантама) у другој групи података потврђује продуктивност овог, најзаступљенијег творбеног типа у грађењу придева од политичких имена и указује на неограничене могућности проширивања дистрибутивног потенцијала основа (38): *бушовски, берлусконијевски, брозовски, вулиновски, вучићански, вучићевски, вучићански, дачићевски, драшковићевски, ђиласовски, ђинђићевски, трампијаски* и др.

Поред суфикса *-ски/-чки* (*-овски/-евски*), у новијем материјалу запажени су и други суфикси и суфиксоиди који нису примећени у старијој групи примера, као што су продуктиван суфиксоид *-(оид)ан* (6): *вучићоидни, ђиласоидни, путиноидни, милоидни, љотићоидан, титоидан* и са једним забележеним примером суфикс *-аст*: *вучићааст*.

Бројне су творенице са префиксима и префиксоидима, које нису забележене у старијем материјалу: **анти-** (17): *антибушовски, антидачићевски, антивучићевски, антидрашковићевски, антиђиласовски, антиђинђићевски, антимилошевићевски, антипутиновски, антипутински, антитрамповски, антишешелевски, антиђукановићевски, антимиловски, антимилогорски, антиљотићевски, анттититовски, анттититоистички, про- (12): *продачићевски, провучићевски, прођиласовски, прођинђићевски, промилошевићевски, пропутиновски, пропутински, протрамповски, прошешелевски, прођукановићевски, промиловски, протитовски, пост- (10): *поствучићевски, постђиласовски, постђинђићевски, постпутиновски, посттрампијански, посттрамповски, постшешелевски, постђукановићевски, постмиловски, посттитовски, против- (3): *противвучићевски, противпутиновски, противтрамповски, контра- (2): *контравучићевски, контрађиласовски, пред- (2): *предвучићевски, предтрамповски, не- (1): *невучићевски, после- (1): *послевучићевски, пре- (1): *превучићевски*.********

Забележено је и неколико придевских сложеница (9): *путинолик, брозолик, трамполик, вучићобојажљив, вучићоугодан, вучићевско-дачићевски, ћосићевско-драшковићевски, комраковљевско-вучелићевски, антићев-*

ско-миновићевско-вучелићевски, као и комбиновани начини творбе, суфиксално-префиксалне и деривације и композиције, што показују придеви типа (6): *антивучићев*, *антиђукановићев*, *промилошевићки*, *брозоносталги-чарски*, *слобофиличан*, *титоманијачки*.

Анализирани материјал показује да у обе групе придева нису ретка дублетна, па и триплетна образовања, као што је то био случај и са именицама, нпр: *бакуњински* и *бакуњиновски*, *гарибалдински* и *гарибалдовски*, *јозефинистички* и *јозефински*, *карађорђевићевски* и *карађорђевски*, *наполеоновски* и *наполеонски*, *обилићевски* и *обилићки*, *обреновићевски*, *обреновићјански* и *обреновићски*, *османлијски* и *османски*, *брозистички* и *брововски*, *слобистички* и *слобовски*, *путиновски* и *путински*, *трампијански* и *трамповски*, *вучићански*, *вучићевски* и *вучићјански* и др.

Прилози

Забележена су свега три прилога на *-ски/-чки* у првој групи примера: *обилићки*, *драконички* и *драконски*, који, слично као придеви изведени овим суфиксима, реализују специфично значење које се не односи на денотативне особине имена у основи, него је мотивисано вањезичким, конотативним особинама личности (моралним особинама, начином управљања и владања, поступцима и сл.), па прилог има општији семантички смисао: *обилићки* ‘као Милош Обилић, јуначки, херојски’; *драконски* ‘на драконски начин, с највећом строгошћу’. У другој групи примера је број забележених прилога изведених суфиксима *-ски/-чки* значајно већи (43), што може указивати на тенденцију повећања броја прилога насталих конверзијом од нових придева као актуелни продуктивни творбени процес, или је у већој мери последица систематичнијег бележења прилога у речницима у односу на ранији период: *антибушовски*, *антивучићевски*, *антиђиласовски*, *антиђинђићевски*, *антиђукановићевски*, *антимиловски*, *антимилошевићевски*, *антипутиновски*, *антипутински*, *антитрамповски*, *берлускониевски*, *брововски*, *бушовски*, *вукадиновићевски*, *вулиновски*, *вучелићевски*, *вучићевски*, *вучићолошки*, *дацићевски*, *драшковићевски*, *ђиласовски*, *ђинђићевски*, *ђукановићевски*, *контравучићевски*, *коштуничински*, *милогорски*, *милошевићевски*, *неђинђићевски*, *провучићевски*, *промилошевићевски*, *промилошевићки*, *пропутиновски*, *пропутински*, *противтрамповски*, *протрамповски*, *путиновски*, *путинофилски*, *путински*, *слобистички*, *титовски*, *титоистички*, *трамповски*, *шешељевски*, *шешељски*.¹²

¹² У изворима грађе које смо користили нису наведени примери употребе на основу којих би било могуће изводити закључке о значењу наведених прилога. У раду Ђ. Оташевића (2002), у којем се анализирају деантропоними добијени од презимена Вучић, наводе се примери за прилог *вучићевски*, који нам могу послужити као илустрација и осно-

Глаголи

У првој групи података забележен је само један глагол који би се могао окарактерисати као околиналан: *бонапартирати* са значењем ‘показивати се бонапартистом’. У другој групи забележено је 6 глагола, два добијена суфиксацијом: *вучићевати*, *путиновати*, једна префиксална твореница: *депутиновати*, једна сложеница: *вучићохулити* и два примера трп. придева: *милошевићенизиран* (← милошевићенизирати) и *титоизован* (← титоизовати).

Когнитивни аспекти

Анализа примера из нашег материјала показује да се у политичким деантропонимним твореницама подједнако јављају имена и презимена домаћих и страних политичких личности, различитих историјских периода и епоха. У основи анализираних деривата у првој групи примера налазе се 43 различита имена и презимена који показују политичке прецеденте језичке личности српског језика и културе на којима су засновани обрасци понашања и стереотипи политичког деловања у јавној и друштвеној сфери, било позитивни било негативни: Бакуњин, руски револуционар и анархиста 19. века; Бонапарта, династија у Француској; Бранковић, Вук; Вучић, Тома Перишић; Гарибалди, италијански револуционар; Гвелф, владајућа династија у средњовековној Италији; Дракон, старогрчки законодавац; Дража, Михаиловић; Јозеф, аустријски цар Јосиф II; Карађорђе; Карађорђевићи; Квислинг, норвешки мајор у II светском рату и председник маронетске владе; Костантин, цар Константин Велики; Кошут, Лајош; Лењин; Мазарен, француски дипломата; Марија Терезија; Мецида, султан Абдул-Мецида; Макијавели; Марковић, Светозар; Мачек; Милан, краљ; Милеран, француски политичар; Милетић, Светозар; Милош, Обреновић; Мусолини; Наполеон; Недић, Милан; Обилић, Милош; Обреновићи; Осман, први султан; Пашић, Никола; Пижон, вођа Земљорадничке странке у Србији Ј. Јовановић Пижон; Радић, Стјепан; Старчевић, Анте; Тито;

ва за уопштавање значења овог прилога, али са напоменом да су издвојена значења контекстуалног типа и да се нису усталила у општој употреби: ‘лицемерно, претворно, дволично’: „Али, није разумео када сам му рекао да нећу престати да пишем о њему, јер се бавим сатиром. И пошто није успео да ме придобије сада ме пљује. И то је тако вучићевски“, рекао је Јокановић (uns.org.rs, 18. 7. 2019); ‘лажно, неискрено’: Давно је констатовано да се слично сличном радује, па није било ничег неочекиваног у вучићевски кореографисаном дочеку који је прошле седмице у Варшави пољска владајућа партија Право и правда (ПиС) приредила америчком председнику Доналду Трампу (nin.co.rs); ‘бескарактерно, полтронски’: Меркел ће му дати бомбоницу и – вратиће се он у Атину – вучићевски заљубљен у протестантизам и штедњу (strateskealternative.rs, 12. 2. 2015).

Франк, Јосип, вођа пол. партије у Хрватској; Франц Јозеф, цар Фрања Јосип I; Фурије, француски социјалиста утописта; Шовен, француски војник поклоник Наполеонове освајачке политике.

Већина наведених прецедентних имена (укупно 24) индуковала је стварање мање или више развијених творбених гнезда, са 2 до 10 чланова,¹³ док је 19 имена мотивисало творбу појединачних лексема. Најразвијенија творбена гнезда дала су имена Наполеон (10), Гарибалди (9), Бонапарта (7), Дракон (6) итд.

У највећем броју случајева добијене су лексеме које указују на негативне појаве у друштву и у политичком деловању појединаца или организација, као што су анархија (*бакуњински*), диктатура (*бонапартизам*), издаја (*бранковић*, *дражиновац*, *квислинг*, *недићевац*), суровост (*драконизам*), фашизам (*мусолинизам*, *османизам*, *хитлеризам*, *шовинизам*). Ређе се односе на позитивне појаве: борац против апсолутизма, за одређена права и сл., револуционар (*вучићевац*, *гарибалдинац*, *кошутовац*, *лењинист*), јунак (*обилић*), или на неутралне: заобилазан, увијен, околишни (*мазарински*), циљ оправдава средство (*макијавелизам*). Мали број именица има предметно значење: *гарибалдовка* 'блуза', *карађорђуша* 'пушка', *костадинка*, *марија тереза*, *меџедија*, *наполеон* 'новац; златник', *милошин* 'минерал', *титовка* 'капа'. У једном случају име политичара је послужио за творбу топонима, назива града: *Титоград*.

У другој групи примера 23 имена мотивисала су настанак 444 деривата (Алија, Изетбеговић; Бајден, Џо; Буш, Џорџ; Берлускони, Силвио; Броз, Тито; Вукадиновић, Ђорђе; Вулин, Александар; Вучелић, Милорад; Вучић, Александар; Дачић, Ивица; Драшковић, Вук; Ђилас, Драган; Ђинђић, Зоран; Ђукановић, Мило; Љотић, Димитрије; Коштуница, Војислав; Милошевић, Слободан Слоба; Путин, Владимир; Тадић, Борис; Трамп, Доналд; Чеда, Чедомир Јовановић; Шешел, Војислав; Шорош, Џорџ).

Творбена гнезда су много развијенија него у првој групи. Ретка су гнезда са поједначним дериватом – два су таква (са именима Тадић и Шорош у основи). Три гнезда су са по два деривата (Вукадиновић, Љотић, Алија).¹⁴ Најразгранатије гнездо има 70 деривата (Вучић), Милошевић+Слоба (60), Путин (54), Тито+Броз (47), Трамп (45), Ђукановић+Мило (38), Шешел (26), Ђилас (23), Ђинђић (18), Буш, Дачић (11) итд. У групи нових политичких деантропонима, већина именица има експресивну вредност са израженом негативном оценом политичког имена у основи, односно њеног деловања или појава које су са њом повезане и показатељ

¹³ Шест имена индуковало је по два деривата, пет имена по три и пет деривата, пет имена по четири деривата и по једно име шест, седам, девет и десет деривата.

¹⁴ Једно гнездо са три деривата, два са четири деривата, једно са пет деривата, два са шест деривата, једно са девет деривата, два са 11 деривата.

су општег политичког стања у српском друштву крајем 20. и почетком 21. века.

4. ЗАКЉУЧАК

На основу општег прегледа, анализе и упоређивања речи добијених према личним именима и презименима политичара које су забележене у дескриптивним речницима српског језика са новим речима добијеним према именима и презименима политичара које су прикупљене у последњих тридесетак година, може се установити да је њихов број значајно повећан у најновијем периоду развоја српског језика после 90-тих година 20. века услед снажног динамичног развоја и промена у политичким дешавањима и односима на савременој домаћој и међународној друштвеној сцени, што је запажено у литератури, а чему сами сведочимо.

Поред продуктивних творбених типова у деривацији забележених у ранијем периоду, у најновијем језичком развоју јавља се низ нових продуктивних суфикса и суфиксоида. Творбени процеси префиксације и композиције који у ранијем периоду српског језика нису били примећени, или су били заступљени мањим бројем примера или појединачним случајевима, у најновијем развоју српског језика појачано су заступљени у виду стварања полусложеница са префиксима и префиксоидима домаћег и страног порекла и сложеница одн. твореница насталих комбинованим процесима творбе (префиксално-суфиксалним, префиксацијом и композицијом, деривацијом и композицијом). Нарочито су евидентне иновације на плану појаве и појачане продуктивности творбеног типа сливања и других видова креација и игри у стварању нових речи који се одигравају на периферији лексичког система и израз су повећане индивидуалне креативности у језику, експериментисања са творбеним језичким потенцијалима, тежње ка онеобичавању и индивидуализацији језичког израза са циљем постизања експресивности и срачунатим стилским ефектом у изражавању.

Може се уочити одређени континуитет у односу на ранији период у виду јављања регуларних појава у творби и семантици, али и одређене тенденције промена у овом сегменту лексике на синхронном плану. У групи именица, регуларно се јављају деривати са суфиксима *-ац* и *-ист(а)* са значењем 'присталица, следбеник политичке личности одн. његове политике'; затим суфикс *-изам* са значењем 'политичко уређење одн. политичко учење, покрет, идеологија и сл.'; такође се регуларно јавља суфикс *-ство/-штво* са значењем 'политичко опредељење'. Јавља се читав низ нових домаћих и страних суфикса и суфиксоида са различитим степеном продуктивности који се без ограничења спајају са домаћим и страним основама (*-изација*, *-љуб*, *-љубац*, *-љубље*, *-мрзац*, *-мрзитељ*, *-фил*, *-филија*,

-*фоб*, -*фобија*, -*кратија*, -*итис*, -*логија*, -*ман*, -*манија*). Појачана је продуктивност суфикса -*штина*, чему је вероватно допринела пејоративна конотација коју овај суфикс има. Редовно се граде фемининативи, што је део општијег процеса мовирања именица у сфери занимања и звања и у другим сферама, који је захватио не само српски него и друге језике. Бројност политичких деантропонима се повећава и творбеним процесом префиксације, којим се иначе појачано проширује лексички фонд српског језика у најновијој фази развоја (исп. Ристић 2012: 156). Нарочиту продуктивност у овом домену показује префикс негације и супротности *анти-* који се спаја и са домаћим и са страним основама, па су творенице са овим префиксом веома бројне у корпусу нових политичких деантропонима. Запажена је конкуренција у употреби домаћих и страних префикса и суфикса. Значајан је удео сложеница и сливеница у групи нових политичких деантропонима које нису биле примећене у старијем фонду или су забележене са по једним примером и које углавном имају индивидуални и околинални карактер, стилски су маркиране и припадају жаргонској и супстандарној лексици.

У групи придевских и прилошких деривата, и даље је најпродуктивнији творбени тип извођења суфиксом -*ски/-чки* (-*овски/-евски*). Међу придевима, појачани су процеси префиксације и хибридизације у односу на раније стање. Број прилога је значајно повећан у односу на ранији период, и то прилога насталих конверзијом од нових придева, што може указивати на актуелну тенденцију у творби прилога. Број глагола је незнатно увећан у односу на претходни период. Осим суфикса -*исати* који је забележен у старијем материјалу са значењем типичног понашања (*бонапартисати*), са истим значењем у новијем материјалу јављају се суфикси -*овати* и -*евати* (*путиновати*, *вучићевати*). Један пример је добијен префиксацијом префиксом *де-* (*депутинovati*), а два глагола су потврђена једино трпним придевима са значењем 'преобраћен у нешто' (*милошевићенизиран*, *титоизован*).

На когнитивном плану, бројност деантропонима и развијеност њихових деривационих гнезда у обе групе показују која су политичка имена (била) у центру пажње јавности на овим просторима и по којим својим особинама су оставила значајан траг у српском језику и култури. У групи нових политичких деантропонима, мањи број заступљених имена припада политичарима из ближе прошлости – периода Другог светског рата, социјализма и комунизма (Димитрије Љотић, Јосип Броз Тито). Примери показују да су њихове личности оставиле снажан негативан утисак на носиоце српског језика који њихово политичко деловање и владавину доживљавају као издајничке и тоталитаристичке (исп. и Ристић 2012: 72). И остали нови политички деантропоними изражавају негативан однос говорника српског

језика према политичким појавама и личностима времена у којем живимо, поготово према онима који су на власти, али и према опозиционим лидерима и њиховим активностима. Чак и деривати изведени суфиксима који у основи имају неутрално или позитивно значење добијају погрдну конотацију која потиче од негативног доживљаја и оцене личности политичара чије је име у основи, што показују примери са суфиксима *-фил*, *-филија*, *-љуб*, *-љубац*, *-љубље*. Бројнији су суфикси негативне оцене него у ранијем периоду: нпр. суфикс *-итина* који има пејоративно значење; јавља се суфикс *-тис* који асоцира на болест, као и нови суфикси и суфиксоиди са изражном негативном конотацијом и оценом: *-манија*, *-фоб*, *-фобија* *-мрзац*, *-мрзитељ*. Јављају се и деминутиви са негативним значењем умањивања вредности имена одн. личности политичара у основи: *брововчић*, *путинчић*, или са ироничним значењем: *путинче*, *шешелче*.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгићевић, Рајна 2020. Неке тенденције у творби речи у савременом српском језику. *Новоречје* 2, 129–139 [= Драгићевић, Рајна 2018, Неке тенденције у творби речи у савременом српском језику. *Језици и културе у времену и простору* : тематски зборник, VII/2, Нови Сад, 63–70].
- Клајн, Иван 2003. *Творба речи у савременом српском језику. Део 2. суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и инаставна средства, Институт за српски језик САНУ, Нови Сад: Матица српска.
- Мојсиловић, Бојана 2011. О апелативизацији и епонимима у српском језику. у: М. Ковачевић (одг. ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*. Година II / књ. 1. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, 109–116.
- Николић, Мирослав 1999. О речима изведеним од имена одн. презимена познатих личности. *Наш језик*, XXXIII/1–2, 24–35.
- Оташевић, Ђорђе 2008. *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику. Лингвистички аспекти*. Београд: Алма.
- Оташевић, Ђорђе 2020. Творба деантропонимних политичких неологизама (од презимена Вучић и Ђилас). *Новоречје* 2, 9–36.
- Оташевић, Ђорђе 2021/2022. Речник деантропонимних неологизама (1). *Новоречје* 4 (2021), 113–121. Речник деантропонимних неологизама (2). *Новоречје* 5 (2021), 148–157. Речник деантропонимних неологизама (3). *Новоречје* 6 (2022), 183–187.
- Оташевић, Ђорђе 2022. *Глосар новијих речи*. Београд: Алма.
- Оташевић, Ђорђе. Деантропонимни неологизми у савременом српском језику. Рад у припреми.

- Пипер, Предраг 2010. Апелативизација. У: *Српска енциклопедија*. Том 1. Књ. 1. – Нови Сад : Матица српска; Београд : САНУ : Завод за уџбенике, 2010.
- Ристић, Стана 2012. *О речима у српском језику (творбени и лексикографско-лексиколошки аспекти)*. Монографије 14. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ђорић, Божо 2008. *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Шипка, Данко 2003. Лексичка динамика деведесетих: бројке и слова. *Јужнословенски филолог* LX, 99–111.
- Шмелева Т. В. 1993. Ключевые слова текущего момента. *Collegium* 1, 33–41.

Ivana Lazić Konjik

FORMATION OF WORDS FROM PERSONAL NAMES AND SURNAMES OF POLITICAL FIGURES IN THE SERBIAN LANGUAGE (DERIVATIVE, SEMANTIC, AND COGNITIVE ASPECTS)

Summary

The paper deals with the semantic-derivational analysis of words derived from personal names and surnames of political figures in the Serbian language. It points out their derivational and semantic types and their cognitive-pragmatic motivation for formation. The paper demonstrates continuity in the creation of this segment of the Serbian lexicon and points to its accelerated growth in the recent developmental period, as well as changes related to the emergence and increased productivity of new derivational types. It also addresses the trend of heightened expression of subjective meanings with a negative connotation, pejorative and ironic undertones, which are characteristic of contemporary political discourse.

Keywords: deanthroponym, neologism, word formation, personal names and surnames, Serbian language.